

Alžirsko proljeće, građanski rat i *status quo*

Borna Zgurić

**Alžir je imao svoje "proljeće"
prije općega Arapskog proljeća i
bio je prva zemlja širega Bliskog
istoka koja je krenula putem
demokratskih reformi kasnih
osamdesetih godina**

Raskošnim vatrometom u luci glavnog grada 5. srpnja 2012. Demokratska Narodna Republika Alžir proslavila je pedesetu obljetnicu neovisnosti o francuskoj kolonijalnoj vlasti.¹ No to je bio samo jedan od važnijih političkih događaja u posljednje vrijeme. Malo ranije, 11. travnja, umro je Ahmed Ben Bela, vojnik i revolucionar, koji je bio prvi premijer (1962-1963) i prvi predsjednik Alžira (1963-1965). Nakon što je 2011. Sudan podijeljen na dvije države, Alžir je postao teritorijalno najveća afrička država. No možda su dva najvažnija recentna politička događaja ipak Arapsko proljeće, koje nije mimoišlo ni Alžir, ali nije dovelo do rušenja predsjednika Abdelaziza Buteflika s vlasti, te parlamentarni izbori u svibnju 2012. na kojima je potvrđena vlast Fronte za nacionalno oslobođenje (*Front de Libération Nationale*, FLN), političke stranke koja uz pomoć vojske Alžirom vlada – osim razdoblja građanskog rata devedesetih godina – od stjecanja neovisnosti.² Dva su iznimno važna pitanja vezana za Alžir. Prvo, kako to da nemiri koji su zahvatili većinu sjevernoafričkih država i koji su u Tunisu i Egiptu prisilili na ostavke dugovječne vladare Zinea el Abidinea ben Alija i Hosnija Mubarak, nisu rezultirali jednakim ishodom u Alžiru? Drugo, kako to da je, unatoč nemirima usmjerenima protiv vladajućeg režima, FLN pobijedio na izborima? Odgovori na ta pitanja nisu mogući ako se ne zna suvremena politička povijest Alžira. Naime, Alžir je imao svoje "proljeće" prije općega Arapskog proljeća i bio je prva zemlja širega Bliskog istoka koja je krenula putem demokratskih reformi kasnih osamdesetih godina (Le Sueur, 2010). U listopadu 1988. Alžir su potresli nezapamćeni prosvjedi usmjereni protiv jednostranačke vlasti FLN-a. Kako bi umirio narod i

Borna Zgurić, polaznik doktorskog studija "Komparativna politika" na Fakultetu političkih znanosti i suradnik u nastavi na kolegiju "Suvremene civilizacije". E-pošta: borna.zguric@gmail.com

vjerujući u svoju pobjedu, vladajući je režim dopustio prve slobodne lokalne, a potom i parlamentarne izbore. No procesi su se odvijali drukčije no što je FLN priželjkivao. Na lokalnim izborima u lipnju 1990. premoćno je pobijedila islamistička Fronta islamskog spasa (*Front Islamique du Salut*, FIS), a isto se dogodilo i u prvom krugu parlamentarnih izbora u prosincu 1991. Vojska, stvarni vladar Alžira, poništila je rezultate izbora, što je zemlju odvelo u krvavi građanski rat koji je trajao cijelo desetljeće i odnio brojne ljudske žrtve. No prethodno je važno ukratko prikazati alžirski rat za neovisnost (1954-1962) i FLN-ovu ulogu u njemu, jer se bez toga ne može razumjeti uspon te stranke na političkoj pozornici Alžira.

Rat za neovisnost i uspon FLN-a

Francuska je do 1954. i početka alžirskog rata za neovisnost već izgubila i rat i kolonije u Indokini. Osim ljudskih žrtava, taj je rat zadao velik udarac francuskom gospodarstvu, međunarodnom statusu i nacionalnom ponosu. Procjenjuje se da je Francuska na taj rat potrošila oko sedam milijardi dolara – milijardu više nego što je primila od SAD-a u sklopu financijske pomoći iz Marshallova plana (Wall, 2008:126). Ubrzo je uslijedio još veći udarac francuskome nacionalnom ponosu. Francuzi su smatrali Alžir svojim najvrednijim kolonijalnim posjedom jer je bogat naftom i prirodnim plinom, ali i vitalnim uporištem na afričkom kontinentu. Francuska politička elita smatrala je da bi neovisnost Alžira uzrokovala lančanu reakciju i stjecanje neovisnosti ostalih francuskih kolonija u Africi, a time i nepovratan pad Francuske kao kolonijalne sile (Wall, 2008:127).³ Kad je kasne 1954. u Alžiru izbio nasilje, francuska politička elita je zaključila kako "s neprijateljima domovine neće biti pregovora" te da su "jedini mogući pregovori rat" (Merom, 2004:603). No unatoč nadmoći na bojnopolju, Francuska je u tom ratu poražena. Od početka rata do 1957. FLN⁴ je povećao svoju političku moć diljem Alžira i, unatoč tome što je vojno gubio rat, nametnuo se kao vodeća sila narodne pobune. Unatoč uspjesima francuske vojske, rat se pretvorio u goruće političko pitanje i u samoj Francuskoj. Masovna mobilizacija francuskih mladića dovela je do toga da se već do rane 1956. rat u Alžiru smatrao glavnim nacionalnim problemom. Bitka za glavni grad Alžir 1957. pokazala je svu surovost francuskih vojnih snaga, što je dodatno delegitimiralo francuske prekomorske avanture. Kako je politička napetost u Francuskoj rasla, a izbili su i ulični nemiri, Charles de Gaulle preuzeo je kontrolu nad francuskom vladom 1. lipnja 1958. obećavši da će riješiti pitanje samoodređenja Alžira nacionalnim referendumom. Na referendumu u siječnju 1961. Francuzi su se izjasnili za samostalnost Alžira (Le Sueur, 2010:xii). Oružane su borbe ipak nastavljene sve dok francuska vlada i FLN nisu potpisali prekid vatre u Evianu 19. ožujka 1962. Potom je 1. srpnja te godine održan referendum o neovisnosti u Alžiru na kojemu se većina Alžiraca izjasnila za neovisnost te se Alžir službeno proglasio neovisnom državom četiri dana kasnije (Layachi, 2011:482).

Postkolonijalno razdoblje

Kako je bio predvodnik borbe za narodno oslobođenje od francuske kolonijalne vlasti, FLN je stekao neupitnu legitimnost

u očima Alžiraca.⁵ U rujnu 1962. Ben Bela je proglašen prvim premijerom Alžira, a 1963. izabran je i za prvog predsjednika države na petogodišnji mandat. Odmah po dolasku na vlast počeo je provoditi reforme i nacionalizirati europske, uglavnom francuske, zemljišne posjede i imovinu, što je državu trebalo odvesti na put k socijalizmu.⁶ U prvim danima postkolonijalnog nereda dogodio se i jedan spontani socijalistički eksperiment. Alžirski radnici preuzeli su industrijska i agrarna poduzeća te uspostavili samoupravne odbore koji su trebali osigurati ravnopravnu raspodjelu profita. Ben Bela je ubrzo proglasio te odbore legalnim, hvaleći revolucionarni duh cijeloga tog poduhvata (Byrne, 2009:433). FLN je nastavio nacionalizirati svu imovinu europskih država, uključujući čak i kina. Kako je bio utemeljen na marksističko-lenjinističkim ideološkim i organizacijskim načelima, unatoč činjenici da njegovi članovi nisu bili ateisti, FLN je težio kontroli nad svim aspektima društvenog života, uključujući i religiju. Pokušavajući pomiriti islam i socijalizam, zaključeno je da je islam socijalistička religija, odnosno religija jednakosti. Alkohol je zabranjen, a post tijekom mjeseca Ramazana postao je obvezatnim (Byrne, 2009:435). No FLN je na islam gledao samo kao na ujedinjujući čimbenik nacije (Kepel, 2002:162). Kako je agrarna proizvodnja opadala, a *autogestion* nije davao

**Alžirski demokratski eksperiment
završio je katastrofom. Uslijedio
je građanski rat između vojske i
različitih islamističkih skupina koji je
trajao gotovo cijelo desetljeće i odnio
između 100.000 i 200.000 ljudskih
života**

neke bolje ekonomske rezultate, u Alžiru se rađalo nezadovoljstvo reformama. Ono je ubrzo rezultiralo prvim postkolonijalnim državnim udarom što ga je 19. lipnja 1965. izvršio Ben Belin bivši saveznik i ministar obrane Huari Bumediđen (Le Sueur, 2010:19; Byrne, 2009:436). Došavši na vlast, koju je zadržao sve do smrti 27. prosinca 1978, Bumediđen je izjavio da je "verbalni socijalizam mrtav, a počinje izgradnja socijalističke ekonomije" (Byrne, 2009:441). Za vrijeme njegove vladavine Alžir je doživio gospodarski procvat koji se temeljio na industriji i prodaji nafte i prirodnog plina. No istodobno su trpjeli drugi sektori. Poljoprivreda, ribarenje, upravljanje vodama, javni prijevoz – to su područja na kojima je Alžir jako zaostajao. Da stvari budu gore, zbog iznimno velikoga prirodnog prirasta stanovništva⁷ do 1982. Alžiru je nedostajalo oko dva milijuna stambenih jedinica (Le Sueur, 2010:22). Zbog visoke stope nezaposlenosti, nedostatka stambenih jedinica i poljoprivrednih proizvoda, mnogi su Alžirci "trbuhom za kruhom" krenuli u Francusku, dok su oni koji su ostali stvarali sve veći pritisak na alžirsku vladu. Drastičan pad cijene nafte na svjetskom tržištu 1986. imao je katastrofalne posljedice za alžirsko gospodarstvo utemeljeno na prodaji nafte i

prirodnog plina.⁸ FLN-ov režim nije više mogao skrivati probleme u kojima se država našla jednostavnim podizanjem cijena nafte te se morao suočiti s rastućim nezadovoljstvom naroda.

"Alžirsko proljeće" i prvi slobodni izbori u arapskom svijetu

Sveopće nezadovoljstvo kulminiralo je *intifadom* (ustankom) mladih u listopadu 1988. koja je bila usmjerena protiv jednostranačkog FLN-ova režima koji su mladi optužili da se ponaša poput strane okupacijske sile (Filiu, 2011:31). Stotine tisuća prosvjednika izašle su na ulice tražeći da FLN nešto hitno poduzme. FLN je odgovorio represijom te su u sukobima s vojskom i policijom poginule stotine prosvjednika (Kepel, 2002:161), a među prvima poginulima bili su islamisti (Le Sueur, 2010:34).

Islamisti su se smatrali mudžahedinima koji su se borili u svetom ratu da Alžir vrate na put "stvarnih alžirskih vrijednosti"

Predsjednik Šadli Bendžedid, prepoznajući opasnost od takva razvoja događaja i shvativši da su islamisti organizirana i snažna politička opcija, počeo je pregovore s njima,⁹ davši im tako legitimnost kao političkom sugovorniku (Kepel, 2002:167). Nemiri su se ubrzo smirili, a Bendžedid je ponovno izabran za predsjednika države u prosincu iste godine. U veljači 1989. donesen je novi Ustav kojim su najavljeni prvi višestranački izbori. Mjesec dana nakon toga proglašeno je "rođenje" Fronte islamskog spasa (FIS) u džamiji Ben Badis u glavnom gradu Alžiru.¹⁰ FIS je već u prvih šest mjeseci postojanja stekao iznimnu popularnost koja se pretočila u izbornu pobjedu na lokalnim izborima 12. lipnja 1990. Premda ni FLN ni vojska nisu očekivali takav ishod izbora, zbog krvavih događaja koji su uslijedili nakon ustanka 1988. dopušten je nastavak demokratskog procesa. Slijedili su opći izbori za Narodnu skupštinu u lipnju 1991. No usporedno s političkim otvaranjem Alžira dogodio i prvi irački rat. Kako su u Alžiru uslijedile protuameričke demonstracije, zbog sigurnosti izbori su pomaknuti na prosinac iste godine. Novi izborni zakon, koji je propisao dvokružni većinski sustav, trebao je ići na ruku FLN-a. Gotovo je udvostručen broj izbornih jedinica u ruralnim dijelovima Alžira gdje je FIS lošije prošao na lokalnim izborima. Pravo sudjelovanja u drugom krugu izbora imale su samo dvije stranke koje su osvojile najviše glasova u prvom krugu (Le Sueur, 2010:47). Unatoč tome, i parlamentarni izbori pretvorili su se u neugodno iznenađenje za FLN i vojsku. U prvom krugu izbora FIS je osvojio 47,5 posto glasova i 118 od 231 (od ukupno 430) zastupničkih mjesta.¹¹ Fronta socijalističkih snaga (*Front des Forces Socialistes*, FFS) osvojila je 26 zastupničkih mjesta, dok se FLN našao na trećem mjestu sa samo 15 mjesta (Le Sueur, 2010:51). Takvim izbornim rezultatom FLN je *de facto* isključen iz drugog kruga izbora, koji se trebao održati 13. prosinca sljedeće godine. Tada se umiješala vojska, koja je najprije smijenila predsjednika Bendžedida, a potom "suspendirala" demokratski broj 12 - prosinac 2012.

proces, otkazavši drugi krug izbora te poništivši rezultate prvoga. FIS je raspušten 4. ožujka 1992, njegove vođe su uhićene, a lokalni službenici i militantniji aktivisti zatvoreni u koncentracijske kampove u Sahari, dok su džamije stavljene pod jak nadzor sigurnosnih službi (Kepel, 2002:175). Proglašeno je i izvanredno stanje. Alžirski demokratski eksperiment završio je katastrofom. Uslijedio je građanski rat između vojske i različitih islamističkih skupina koji je trajao gotovo cijelo desetljeće i odnio između 100.000 i 200.000 ljudskih života¹² (Filiu, 2011:11).

"Crno desetljeće"

Razdoblje građanskog rata¹³ u Alžiru devedesetih godina poznato je i kao "crno desetljeće" (*décennie noire*). U tom su razdoblju razne islamističke gerilske skupine koje su se često i međusobno sukobljavale – poput GIA-e (*Groupe Islamique Armé*), MIA-e (*Mouvement Islamique Armé*), GSPC-a (*Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat*, frakcije GIA-e koja se 2007. preimenovala u Al Kaidu islamskog Magreba, te AIS-a (*Armée Islamique du Salut*), vojnog krila FIS-a – terorističkim napadima ciljale na pojedince povezane s vladom, kao što je policijsko i vojno osoblje (Turshen, 2004:123). Odgovor vojske bio je vrlo sličan *modus operandi* islamista. Pojedinci za koje se sumnjalo da su militantni islamisti bili bi uhićeni, mučeni i na kraju bi "nestali" (Kalyvas: 1999:263). Vojska je stvarala i paravojne postrojbe, takozvane jedinice za samoobranu, naoružavajući civile, bivše islamiste, čak i veterane FLN-a za borbu protiv islamističkih gerilaca (McDougal, 2005:127). I jedna i druga strana koristile su se narativima koji su trebali dati legitimnost njihovim ciljevima. Islamisti su se smatrali mudžahedinima koji su se borili u svetom ratu da Alžir vrate na put "stvarnih alžirskih vrijednosti" te da ostvare narodnu suverenost potlačenih protiv izdajica lojal-

Vojska je smatrala da je čine domoljubi koji se bore protiv stranoga, nealžirskog terorizma što ga provode izdajice odane "islamističkoj internacionali"

nih Francuskoj koji su ugrozili sudbinu Alžira. Vojska je smatrala da je čine domoljubi koji se bore protiv stranoga, nealžirskog terorizma što ga provode izdajice odane "islamističkoj internacionali", koji žele republiku stvorenu u revoluciji 1954-1962. "programskom regresijom" vratiti u barbarsku srednjovjekovnu teokraciju (McDougal, 2005:127). No za alžirski građanski rat bilo je specifično to što su se sukobi vrlo rijetko vodili otvoreno između vojske i islamističke gerile (Mundy, 2011:288). Najčešće su i jedna i druga skupina ciljale na civilno stanovništvo. Obično bi islamisti prvo izvršili napad na pojedince povezane s državnim (sigurnosnim) aparatom, da bi potom vojska i policija odgovorile istom mjerom protiv pojedinaca za koje se znalo ili sumnjalo da su islamisti. Premda je sukob službeno završio primirjem 1997, kada je AIS jednostrano objavio prekid vatre, a

ubrzo su mu se pridružile i neke druge gerilske skupine, nasilje se nastavilo. Smatra se da je nasilje stvarno prestalo tek 2002, jer je navodno tada broj poginulih bio manji od tisuću (285).

Predsjednički izbori 1999. i 2004. i politike nacionalnog pomirenja

Na predsjedničkim izborima 15. travnja 1999. Abdelaziz Buteflika dobio je 73,8 posto glasova i pobijedio. No pobjeda je ostala u sjeni činjenice da su se protivnički kandidati povukli, ne želeći dati legitimnost izbornom procesu u kojemu se pobjednik zna unaprijed. Prethodne razmirice u vojsci onemogućile su konsenzus o kandidatu kojega bi ona podržala, što je na kraju dovelo do toga da je poduprla Butefliku (Szmolka, 2006:41). Tako je zapravo prvi put izabran kandidat kojega nije prethodno izabrao HCE, odnosno vojska, te je došlo do djelomične uspostave civilne kontrole nad državom (Le Sueur, 2010:74-5). Buteflika je odmah po dolasku na vlast obećao mir i predložio Zakon o građanskoj suglasnosti (*concorde civil*) kojim bi se amnestirali borci AIS-a. Kako bi spriječio mogućnost da vojska zaustavi usvajanje tog zakona, u skladu sa svojim ustavnim ovlastima Buteflika je raspisao referendum o zakonu. Referendum je održan 16. rujna 1999, na njega je izašlo 84,9 posto stanovnika s pravom glasa, a za zakon je glasovalo 98,5 posto izašlih glasača (Szmolka, 2006:47). U vrlo kratkom roku amnestija se "proširila" i na borce GIA-e. Zakon je predvidio amnestiju za pet počinjenih kaznenih djela: ubojstvo, silovanje, nanošenje trajne invalidnosti, kolektivne pokolje i aktiviranje eksplozivnih naprava na javnim mjestima¹⁴ (Le Sueur, 2010:80). Do sredine siječnja 2001, kada je bio krajnji rok za traženje amnestije, amnestiju je dobilo oko pet tisuća ljudi. No zakon uopće nije spominjao zločine sigurnosnog aparata države, a nije ni ukinuo zabranu FIS-a.

Sljedeći predsjednički izbori 2004. potvrdili su legitimnost koju je Abdelaziz Buteflika stekao svojom amnestijskom politikom. Na "povijesnim" izborima 8. travnja, u koje se vojska odlučila ne miješati,¹⁵ Buteflika je osvojio 85 posto glasova.¹⁶ Kako bi još više učvrstio svoj položaj u odnosu prema vojsci, 3. kolovoza 2004. smijenio je načelnika stožera vojnih snaga, generala Mohameda Lamarija, a izvršio je još neke smjene u vojnoj hijerarhiji¹⁷ (Szmolka, 2006:49). Već sljedeće godine Buteflika je ispunio ono što je obećao u svojoj predizbornoj kampanji – "istinsko nacionalno pomirenje" koje će rehabilitirati autoritet države i ponovno uspostaviti prvenstvo prava (Holm, 2005:119). "Istinsko nacionalno pomirenje" došlo je u obliku Povelje o miru i nacionalnom pomirenju (*Charte pour la paix et la réconciliation nationale*), koja je proširila amnestiju iz 1999. i na zločine koje je počinila vojska. Istodobno, tim je dokumentom zajamčeno da će obitelji žrtava dobiti novčanu naknadu za svoje gubitke i da će teroristima koji polože oružje biti dopušten povratak u civilno društvo. No Povelja nije davala opću amnestiju, tako da amnestirani nisu mogli biti oni koji su počinili silovanja, masovne pokolje ili su aktivirali eksplozivna sredstva na javnim prostorima. Također, Povelja je predvidjela novčane i zatvorske kazne¹⁸ za one koji bi govorom, pismom ili na neki drugi način iskoristili "nacionalnu tragediju" kako bi naštetili reputaciji i institucijama Demokratske Narodne Republike Alžir (Le Sueur, 2010:91). Dakle, strogo je zabranjeno raspravljati o građanskom ratu. Na

krilima svoga političkog uspjeha Buteflika je 2008. zatražio promjenu Ustava kako bi se mogao i teći puta kandidirati za predsjednika države. To mu je i omogućeno te je na predsjedničkim izborima 9. travnja 2009. opet izabran za predsjednika države dobivši više od 90 posto glasova.

Arapsko proljeće i parlamentarni izbori 2012. u sjeni "crnog desetljeća"

Arapsko proljeće nije zaobišlo ni Alžir. Tisuće prosvjednika okupljale su se svake subote na *Place de 1er Mai* (Trgu prvog svibnja) tijekom prosinca i veljače 2011. u glavnom gradu Alžiru, ali su se već do ožujka prosvjedi smirili (Bennoune, 2012:266-267). Unatoč tome što je u sukobima prosvjednika i policije poginulo petero i ranjeno oko 800 prosvjednika, a prosvjedi su se proširili i na druge veće alžirske gradove poput Orana, nije izbila prava pobuna. Premda je režim inicijalno odgovorio represijom, stvari su se vrlo brzo promijenile. Predsjednik Buteflika je 24. veljače ukinuo izvanredno stanje koje je bilo na snazi još od 1992. (Slyomovics, 2011). Dva mjeseca kasnije najavio je ustavne promjene s ciljem "jačanja demokracije", a koje su uključivale i promjene izbornog zakona. Mjesec dana kasnije, u svibnju, vlada je najavila da će povisiti subvencije za brašno, mlijeko, jestivo ulje i šećer. Uz to, vlada je odlučila povećati plaće u javnom sektoru

Uoči parlamentarnih izbora 10. svibnja 2012. strani analitičari očekivali su nadmoćnu pobjedu islamističkih stranaka ili masovne prosvjede ako se to ne dogodi. No nije se dogodilo ni jedno ni drugo – održao se *status quo*

za 34 posto zahvaljujući prihodima od nafte i prirodnog plina (Traub, 2012). Premda su određene ustupke najavile i napravile i vlade Mubaraka i Ben Alija, to nije spriječilo eskalaciju prosvjeda u Tunisu i Egiptu, koji su na kraju doveli do njihova pada. No u Alžiru su se prosvjedi smirili, a Buteflika se gotovo bez ikakvih problema održao na vlasti.

Uoči parlamentarnih izbora 10. svibnja 2012. strani analitičari, koji ne poznaju dobro političku povijest Alžira ili su zaboravili događaje devedesetih godina, očekivali su nadmoćnu pobjedu islamističkih stranaka ili masovne prosvjede ako se to ne dogodi. No nije se dogodilo ni jedno ni drugo – održao se *status quo*. Izborne reforme koje su prethodile izborima uključivale su povećanje broja zastupničkih mjesta u Narodnoj skupštini s 389 na 462, registrirane su 23 nove stranke, a od svih se stranaka tražilo da na svojim listama imaju određen postotak žena. Pokazujući privrženost transparentnosti, vlada je ovlasila Nacionalno povjerenstvo za praćenje izbora, koje su činili predstavnici većih alžirskih stranaka, da prati regularnost izbora, a pozvala je i 500

stranih promatrača (Parks, 2012a). Na izbore je izašlo 43,1 posto registriranih birača, oko 7 posto više nego na izbore 2007. (Parks, 2012b). Islamisti nisu osvojili većinu u parlamentu, kako se pretkazivalo. FLN je osvojio 221 zastupničko mjesto i ostao najveća parlamentarna stranka. Nacionalni demokratski zbor (*Rassemblement national démocratique*, RND) premijera Ahmeda Oujahija dobio je 70 zastupničkih mjesta, dok je koalicija islamističkih stranaka (*Alliance de l'Algérie verte*) osvojila samo 47 mjesta.¹⁹ Zahvaljujući rodnoj kvoti, u parlament su ušle 143 žene koje čine 32 posto njegova sastava. Unatoč prigovorima, ponajviše islamista, i domaći i strani promatrači izbore su proglasili regularnima.

Umjesto zaključka

Kako protumačiti rezultate izbora? Zbog niske izlaznosti od 43,1 posto i činjenice da alžirska zakonodavna vlast ima razmjerno male ovlasti u usporedbi s ovlastima izvršne vlasti, poglavito predsjednika države, može se zaključiti kako ljudi vjeruju da parlamentarni izbori ne mogu donijeti važne promjene. Ključni su predsjednički izbori, a kako stvari stoje, Buteflika namjerava vladati do smrti ili dok ga vojska ne smijeni, što je najavila promjena Ustava 2008. i ozakonjenje trećega predsjedničkog mandata. Unatoč autoritarnim sklonostima, zbog svoje politike nacionalnog pomirenja i amnestije koja je zemlji donijela mir, Buteflika ima povjerenje naroda koje mu je i iskazano na izborima 2004. i 2009. Upravo zbog te politike, islamisti su kooptirani u sustav, manjem broju islamističkih stranaka i kandidata dopušteno je da se natječu na izborima te su birači mogli glasovati i za tu opciju, ali je zadržana kontrola nad strankama. No, možda je ipak najvažnija činjenica da su rane devedesete godine još svježije u pamćenju ljudi. Ljudi nisu zaboravili kako je završio demokratski eksperiment iz 1991, a islamiste često poistovjećuju s islamističkim terorom iz "crnog desetljeća". Rezultati istraživanja *World Values Survey* iz 2002, koje je provedeno i u četiri zemlje širega Bliskog istoka – Egiptu, Jordanu, Maroku i Alžiru, pokazali su da u tri od te četiri zemlje islamske vrijednosti nisu uopće utjecale na potporu demokraciji. Upravo suprotno, građani tih zemalja u tom su trenutku vjerovali kako islam i demokracija idu ruku pod ruku te kako demokratski izabrani dužnosnici i zakonodavne i izvršne vlasti trebaju biti vjernici i iskazivati svoje vjerske vrijednosti. Iznimka su bili građani Alžira (Tessler, 2002) koji su prošli kroz strahote građanskog rata te su izgubili povjerenje u demokraciju i islamske vrijednosti u politici. Premda su rezultati tog istraživanja stari deset godina, čini se da još imaju stanovitu vrijednost.

Bilješke

- 1 Francuska je osvojila Alžir 1830. te je vladala njime do 1962. (Layachi, 2011:479).
- 2 Kada je vojska 1992. suspendirala demokratski proces, uspostavljen je HCE (Haut Comité d'État), većinom sastavljen od generala, kao političko tijelo koje je upravljalo državom i koje je do ponovne djelomične uspostave demokratskog procesa te parlamentarnih i predsjedničkih izbora 1997. i 1999. postavljalo predsjednike države (Le Sueur, 2010). Na-

broj 12 - prosinac 2012.

- kon parlamentarnih izbora 1997. FLN se ponovno vraća na političku pozornicu Alžira.
- 3 Oko te ideje ujedinile su se francuska ljevica i desnica. To se najbolje može vidjeti u izjavi *L'Algérie, c'est la France* (Alžir je Francuska) François Mitterranda (Merom, 2004:603).
- 4 FLN su 1954. Osnovali Hosin Ait Ahmed i Ahmed Ben Bela koji je kasnije postao i prvi predsjednik neovisnog Alžira (Le Sueur, 2010).
- 5 Ne smije se zaboraviti da su sve ostale političke stranke nakon 1962. zabranjene (Szmolka, 2006:40).
- 6 Ben Bela još je za vrijeme svoga zatočeništva od strane Francuza posjetiteljima u zatvoru govorio kako iznimno cijeni socijalističke poduhvate Fidela Castra i Josipa Broza Tita, te kako i u Alžiru želi implementirati kooperativni industrijski sustav po uzoru na Jugoslaviju (Byrne, 2009:431). U jednom intervjuu koji je dao francuskom novinaru Ben Bela je izjavio kako je za njega "...Castro brat, Naser učitelj, a Tito primjer" (439). No ta je posvećenost socijalizmu Ben Belu ipak koštala. Ben Bela je, naime, posjetio Kubu 1962, sletjevši u Havanu isti dan kada je CIA izvijestila McGeorgea Bundyja, ondašnjeg savjetnika za nacionalnu sigurnost predsjednika Kennedyja, o fotografijama nuklearnih projektila koje su Sovjeti postavili na Kubu. Unatoč tome što je Kennedy podupirao alžirski rat za neovisnost još dok je bio senator te je kasnije odbrio financijsku pomoć Alžiru, isti su tjedan Amerikanci suspendirali svu pomoć namijenjenu Alžiru (Le Sueur, 2010:18-19).
- 7 Stanovništvo Alžira povećalo se s 8 milijuna 1962. na oko 23 milijuna sredinom 1980-ih (Le Sueur, 2010:26).
- 8 Više od 60 posto prihoda vlade i oko 95 prihoda od ukupnog izvoza dolazilo je od prodaje nafte i prirodnog plina (Le Sueur, 2010:27; Kepel, 2002:160).
- 9 FLN je islamiste već ranije prepoznao kao opasnost, pa im se stoga izašlo u susret kako bi ih se kooptiralo u sustav. Među ustupcima koji su napravljeni bio je i tzv. obiteljski zakon koji je 1984. usvojen u Narodnoj skupštini. Njime su ozbiljno narušena ženska prava – primjerice, ženama je zabranjeno da se udaju za nemuslimane, dok su se muškarci mogli ženiti nemuslimankama (Le Sueur, 2010:29; Kepel, 2002:165). No unatoč ustupcima koji su trebali "primiriti" islamiste, došlo je do suprotna učinka jer su islamisti tek onda počeli inzistirati na implementaciji šerijata.
- 10 FIS je imao dva čelnika. Prvi je bio Ali Boudjedj, 33-godišnji siromašni školski učitelj, a drugi Abasi Madani, 58-godišnji veteran alžirskog rata za neovisnost i dobrostojeći sveučilišni profesor (Kepel, 2002:168).
- 11 Unatoč izbornoj pobjedi pokazalo se da je FIS-u pala popularnost. U odnosu prema lokalnim izborima FIS je osvojio oko milijun glasova manje, što je značilo gubitak potpore 25 posto birača, ponajprije zbog pokušaja implementacije različitih islamističkih načela, poput obvezatnog *hidžaba* za žene, na lokalnoj razini, čime je od sebe udaljio dio srednje klase (Kepel, 2002: 170-74).
- 12 Stvarni broj poginulih zapravo se ne zna. To su službeni podaci alžirske vlade iz 2006, koji se razlikuju od brojki što su ih naveli vojska 2002. (oko 37 tisuća) i predsjednik Buteflika 1999. (oko 100 tisuća) (Mundy, 2011:287).
- 13 Unatoč tome što međunarodna zajednica sukob države i mi-

- litantnih islamista naziva građanskim ratom, alžirski režim ga naziva "ratom protiv civila" i terorizmom, ponajprije zato da bi islamističkim skupinama koje su sudjelovale u tom sukobu oduzeo političku legitimnost (Le Sueur, 2010:6). Taj ton se ipak malo promijenio 1999. kada je predsjednik Buteflika, kao prvi alžirski političar, taj sukob nazvao građanskim ratom, ali on je bio iznimka od pravila. Sami islamisti taj su rat nazivali džihadom (Mundy, 2011:283).
- 14 Oni koji su počinili kolektivne pokolje i aktivirali eksplozivne naprave na javnim mjestima nisu odmah imali pravo tražiti amnestiju.
- 15 Sredinom lipnja 2003. načelnik stožera vojnih snaga general Mohamed Lamari izjavio je kako vojska ne podržava nijednog kandidata na izborima te kako je spremna prihvatiti čak i islamističkog predsjednika pod uvjetom da bude posvećen očuvanju demokratskih institucija Alžira (Holm, 2005:118).
- 16 Unatoč visokom postotku osvojenih glasova, međunarodni promatrači su izbore proglasili poštenima (Holm, 2005:118).
- 17 Još nije posve jasno ima li Buteflika potpunu kontrolu nad vojskom ili je te promjene "režirao" mlađi kadar, koji je zauzvrat dao potporu Butefliki.
- 18 Predviđene su bile kazne od tri do pet godina zatvora te novčane kazne od 250 do 500 tisuća alžirskih dinara.
- 19 Potpune službene rezultate izbora v. u: *Journal Officiel de la République Algérienne*, N° 32, 51ème ANNEE, correspondant au 24 mai 2012, na <http://www.joradp.dz/FTP/jo-francais/2012/F2012032.pdf>
- Literatura**
- Bennoune, K. (2012). Algeria: hopes of Change remain alive. U: Manhire, T. (ur.). *The Arab Spring: Rebellion, revolution and a new world order*. London: Guardian Books, str. 266-268.
- Byrne, J. J. (2009). Our Own Special Brand of Socialism: Algeria and the Contest of Modernities in the 1960s. *Diplomatic History*. (33) 3:427-447.
- ElectionGuide. <http://www.electionguide.org/country-news.php?ID=4> (pristupljeno 12. srpnja 2012).
- Filiu, J. P. (2011). *The Arab Revolution: Ten Lessons from the Democratic Uprising*. London: Hurst & Company.
- Holm, U. (2005). Algeria: President Bouteflika's Second Term. *Mediterranean Politics*. (10) 1:117-122.
- Kalyvas, S. N. (1999). Wanton and Senseless? The Logic of Massacres in Algeria. *Rationality and Society*. (11) 3:243-285.
- Kepel, G. (2002). *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Layachi, A. (2004). Democratic and Popular Republic of Algeria. U: Long, D. E., Reich, B. i Gasiorowski M. (ur.). *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*. Boulder: Westview Press, str. 479-508.
- Le Sueur, J. D. (2010). *Algeria since 1989: Between terror and democracy*. London i New York: Zed Books.
- McDougall, J. (2005). Savage wars? Codes of violence in Algeria, 1830s – 1990s. *Third World Quarterly*. (26) 1: 117-131.
- Merom, G. (2004). The Social Origins of the French Capitulation in Algeria. *Armed Forces & Society*. 30:601-628.
- Mundy, J. (2011). Deconstructing Civil Wars: Beyond the new wars debate. *Security Dialogue*. (42) 3:279-295.
- Parks, R. P. (2012a). Arab Uprisings and the Algerian Elections: Ghosts from the Past? *Jadalyya*. http://www.jadalyya.com/pages/index/4979/arab-uprisings-and-the-algerian-elections_ghosts-f (pristupljeno 12. srpnja 2012).
- Parks, R. P. (2012b). Algeria's 10 May 2012 Elections: Preliminary Analysis. *Jadalyya*. <http://www.jadalyya.com/pages/index/5517/algerias-10-may-2012-elections-preliminary-analysi> (pristupljeno 12. srpnja 2012).
- Slyomovics, S. (2011). Algeria's Military Capabilities. *Jadalyya*. <http://www.jadalyya.com/pages/index/751/algerias-military-capabilities> (pristupljeno 12. srpnja 2012).
- Szmolka, I. (2006). The Algerian Presidential Elections of 2004: An Analysis of Power Relationship in the Political System. *Mediterranean Politics*. (11) 1:39-57.
- Tessler, M. (2002). Do Islamic Orientations Influence Attitude Toward Democracy in the Arab World? Evidence from Egypt, Jordan, Morocco and Algeria. *International Journal of Comparative Sociology*. 43: 229-249.
- Traub, J. (2012). The Dog That Didn't Bark. *Foreign Policy*. http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/01/06/the_dog_that_didn_t_bark?page=0,1 (pristupljeno 12. srpnja 2012).
- Turshen, M. (2004). Militarism and Islamism in Algeria. *Journal of Asian and African Studies*. (39) 1-2:119-132.
- Wall, I. (2008). France in the Cold War. *Journal of European Studies*. 38:121-139. ■